

Arkæologisk Forum

Nr.37
2017

	3
Maria Panum Bastrup Grundforskning, anvendt forskning og udvikling – et relevant skisma for arkæologien?	
Michael Vennersdorf*	8
Den lille (terræn-)forskel – Danmarks Højdemodel som kilde til erosion og slid på arkæologiske lokaliteter i dyrket mark	
Ditte Stoltz*	19
Arkæologiens børn i et nyt lys Det materielle fravær af børn som et aktiv i den arkæologiske forskning	
Sidsel Kirk, Benedicta Pécseli og Mia Toftdal*	26
For gamle dage siden Fremtidens pædagoger som vejvisere til Danmarks historie	
Pernille Pantmann*	35
Vådbundsudgravninger i Danmark Integrér nu vådbundsområderne i den almene arkæologiske praksis!	
Charlotta Lindblom	45
Indtryk fra <i>The 18th Viking Congress</i> 6.-12. August 2017	
Lene Møllerup, Lene Høst-Madsen, Nina Bangsbo Dissing og Marianne Purup	48
Øm Kloster gentænkt En præsentation af konceptet eSCAPE	
Esben Aarsleff	53
Kunsten at mødes i Østdanmark – et essay om et stormøde og vejen dertil	

*Fagfællebedømt artikel

Grundforskning, anvendt forskning og udvikling

– et relevant skisma for arkæologien?

Arkæologien har en stærk akademisk tradition for at udføre solid grundforskning. Men det er også et fag, der er dybt forankret i praksis, hvor kandidaterne får et meget bredt arbejdsfelt, hvor adskillig kompetencer skal bruges, og hvor der er mange krav fra praksis; primært museerne. Alligevel er der en påfaldende forskel mellem den "arkæologiske virkelighed" på museerne og de områder, arkæologer forsker i. Formålet med dette indlæg er at sætte fokus på, hvordan et traditionelt akademisk fag som arkæologi måske kan have gavn af at holde sig den udviklingsbaserede forskning for øje. Ved at supplere traditionel arkæologisk grundforskning med udviklingsbaseret forskning, kan fremtidens forskningsprojekter opkvalificeres samt bidrage til at løse konkrete problemer i museumsarbejdet.

Arkæologi er en akademisk og forskningsbaseret uddannelse, der findes i flere varianter, og som udbydes på flere danske universiteter. Faget har en stærk akademisk tradition og der udføres solid grundforskning, ofte på et helt traditionelt grundlag, med et overordnet mål om at undersøge fortidens mennesker, i bredest mulige forstand, og, som samfund, gøre os klogere på fortiden.

Men arkæologi er også et fag med en meget stærk forankring i praksis. Kandidaterne fra arkæologi uddannes hovedsageligt til en karriere, hvor de skal forestå konkrete undersøgelser, udføre håndgribeligt museumsarbejde og løfte antikvarisk ansvar. Samtidig forventes arkæologerne også at formidle den kulturhistoriske viden – gerne på en frisk og moderne måde, der lever op til et hav af læringsmål, hvor der inddrages ny teknologi, og hvor der i sidste ende skal genereres flere besøgende på museerne. Her er således tale om et meget bredt arbejdsfelt, hvor mange kompetencer skal bruges og hvor der er mange krav fra praksis.

Arkæologer skal, sikkert som mange andre humanister, ofte arbejde meget bredt og med områder, der ligger ret langt fra deres oprindelige udgangspunkt; nemlig deres specialviden om fortidsmenneskernes adfærd.

Alligevel er der en påfaldende forskel mellem den arkæologiske praksis og de områder, arkæologer forsker i. Når man gennemgår emnerne for de sidste årtiers danske arkæologiske ph.d.-projekter, synes de primært at beskæftige sig med den form for forskning, der ligger i forlængelse af universiteternes uddannelse. Et enkelt projekt, der er mere praksisrelateret, kan dog

nævnes: Vivi Lena Andersens projekt, der fremlægges i sidste nummer af Arkæologisk Forum (Andersen 2017), om end hendes fokus i artiklen især var på forskningsfinansieringen. Generelt er danske arkæologiske forskningsprojekter ikke møntet på konkrete udfordringer og problemer, som opstår i praksis på museerne eller i styrelser og planmyndigheder. Det kan være udfordringer, der eksempelvis kan opstå i den konkrete udførelse eller forvaltning af arkæologiske undersøgelser. Eller de problemer der følger, når store mængder arkæologisk kildemateriale skal håndteres og registreres forud for en egentlig kulturhistorisk tolkning.

Dette forhold kan skyldes, at der på museer og de arkæologiske uddannelser har været ringe fokus på, at der findes mange forskellige former for forskning. Det er en problematik, der nok er gældende for store dele af den akademiske verden, hvorimod professionshøjskoler (der uddanner sygeplejersker, skolelærere, pædagoger m.v.) har debatteret forskning og ikke mindst praksisnær forskning i årevis – her har især begrebet "udvikling" været omdrejningspunktet for diskussionerne (fx EVA 2017).

Formålet med dette indlæg er, at sætte fokus på, hvordan et traditionelt akademisk og meget praksisforankret fag som arkæologi, måske kunne have gavn af at holde sig den udviklingsbaserede forskning for øje. Denne type forskning synes at kunne bidrage med at kvalificere en del af fremtidens projekter, løse konkrete problemer og støtte faget i den praktiske virkelighed.

Grundforskning, anvendt forskning og udvikling?

Forskning dækker over flere begreber, og det er derfor vigtigt at nuancere disse begreber.

Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD) er en institution, der især beskæftiger sig med økonomisk samarbejde og udvikling. Målsætningen om den højst mulige økonomiske vækst og beskæftigelse i medlemslandene indebærer imidlertid, at OECD også inddrager uddannelse og forskning i sit arbejde (UFM 2017a). Derfor er OECD ofte toneangivende, når begreber inden for vidensproduktion og brug af viden behandles og diskuteres. Det er også tilfældet i en dansk sammenhæng, hvor det danske Uddannelses- og Forskningsministerium mere eller mindre direkte har accepteret og overført begreberne til deres område, og dermed også til de danske forsknings- og uddannelsesinstitutioner. Her skelnes mellem grundforskning, anvendt forskning og udvikling (UFM 2017b).

Grundforskning er eksperimenterende eller teoretisk arbejde med det primære formål at opnå ny viden og forståelse uden nogen bestemt anvendelse i sigte, ud over hvad den enkelte forsker eller forskergruppe ønsker at undersøge. Målet for grundforskningen er ikke styret af økonomiske eller praktiske behov, men er af mere overordnet karakter. Det er i høj grad inden for denne gren af forskningen, at dansk arkæologi er aktiv – jeg fristes til at sige: næsten udelukkende er aktiv. Man har eksempelvis nogle sider af fortidens liv, man vil belyse, og går målrettet efter at analysere og fortolke forskellige problemstillinger. Det er ofte ikke forskning, der bliver efterspurgt fra bestemt side, men projekter der udspringer af forskeres egen undren.

Anvendt forskning er eksperimenterende eller teoretisk arbejde, som primært er rettet mod bestemte anvendelsesområder. Her er hovedformålet at finde praktisk anvendelse for den ofte mere teoretisk orienterede grundforskning (Slottved 2017). Det er en forskningstype, man ofte ser inden for eksempelvis det militære eller lægefaglige område. Det er bl.a. den type forskning, der udføres på Forsvarsakademiets Institut for Militærhistorie og Krigsteori. Her arbejder man med militær tænkning og krigsteorier ud fra klassiske doktriner. De eksisterende krigsteorier testes og sættes i relation til alternative og konkurrerende teorier, og militærhistorie benyttes til

at udfordre og validere krigsteorier. Derved skabes en vigtig teoretisk ramme for at analysere militærhistorie og i sidste ende "*forstå fortidens militære operationer og fænomener i et nutidigt lys og ud fra Forsvarets aktuelle behov*" (FAK 2017).

Udvikling er systematisk arbejde baseret på viden opnået gennem forskning og praktisk erfaring, med det formål at frembringe nye eller væsentligt forbedrede materialer, produkter, processer, systemer eller tjenesteydelser.

I forbindelse med udvikling er diskussionen af det såkaldte Modus 2 begreb aktuelt, fordi det er dét, der bruges til at definere udviklingsbegrebet (fx Gibbons 1994 *et al.*; Scott & Gibbons 2001). Modus 2 er en teori om vidensproduktion, der blev fremsat i 1994. Begrebet dækker over en vidensproduktion, der er orienteret efter kontekst, som er problemfokuseret og tværfaglig. Modus 2-viden er drevet af ønsket om at løse veldefinerede problemer. Den opnåede viden er fuldgyldig, hvis den løser det problem, man har defineret. På denne problemorienterede baggrund vil den vidensproduktion, der falder inden for rammerne af Modus 2, ofte være tværfagligt funderet. Forskningen foregår i reglen uden for traditionelle universitetsmiljøer – det kan eksempelvis være i industrien eller i forsvarsregi. Man taler også om "post-akademisk" forskning, der betragtes som en ny måde at skabe viden på i forhold til traditionel forskning, hvor andre interessenter end kun forskerne er beslutningstagere i forhold til, hvad der skal forskes i. Det er en forskningstype, der vejer tungt inden for professions-skolernes områder, fx på uddannelserne inden for sygepleje og pædagogik samt på læreruddannelsen.

Kendetegnet for udviklingen er således, at den er meget praksisnær, og den udføres ofte inden for en tværfaglig ramme. Endvidere bedrives udvikling ofte uden for universiteter. Det kunne fx være i museumsregi. Og det er da også et tiltagende fænomen inden for det kulturhistoriske område; flere og flere lokal-museer tilknytter ph.d.-studerende, hvor den daglige arbejdsplads netop er museet, og hvor der arbejdes med emner, der tager udgangspunkt i museernes områder. Disse forhold medfører, at udvikling, som forskningstype, er overordentlig relevant for arkæologien, selv om det dog især er grundforskning arkæologerne på museerne bedriver. Der er således ikke en bevidsthed

En typisk, og meget praktisk, arbejdssituation for arkæologer. Prøvegravning forud for etableringen af den nye bro over Roskilde Fjord. Foto: Ole Kastholm/ROMU.

om, at udvikling adskiller sig fra "traditionel forskning" og kan bruges anderledes og, på sin vis, mere strategisk.

Arkæologien og grundforskningen

Som netop påpeget findes der således forskellige typer af forskning. Inden for arkæologien bedriver man især grundforskning, men fagets meget store indhold af praksisnært arbejde indbyder også til, at man i højere grad formulerer projekter inden for udviklingsdelen.

Skeptikere vil måske sige: Og hvad så? Og mene, at det er ligegyldigt, om man sætter de rigtige ord på hvilken type forskning, der bedrives. De vil måske endda mene, at det er lige meget, hvilke kasser, man sætter sin forskning i, så længe kvaliteten er i orden?

Og det kan de, for så vidt, have ret i. Men i et fremtidsperspektiv, i et relevansperspektiv, og også i et finansieringsperspektiv, kan det give god mening at være bevidst om forskellen.

Det, der er fagets akilleshæl er, at vi ikke er bevidste om forskellen mellem grundforskning og udvikling.

Ved at tage højde for udvikling, når forskningsprojekter skal formuleres, kan vi nemlig lave nogle mere kvalificerede projekter.

Ja, der skal stadig være god gammeldags grundforskning – uden den er arkæologien ilde stedt. Uden grundforskning er det ikke muligt at lave det egentlige kulturhistoriske arbejde, hvor det arkæologiske kilde-materiale kobles med de kulturhistoriske tolkninger, for derigennem at opnå ny indsigt i fortidens samfund. Men vi må også erkende, at vi er et ekstremt praksisforankret fag. Og ved at udnytte denne forankring bedre og formulere projekter ud fra en udviklingsvinkel, kan vi supplere grundforskningen med projekter, der støtter professionen ved at løse konkrete opgaver.

Projekterne kunne fx behandle, hvad vi egentlig skal stille op med detektorfund som kildegruppe. Det er et materiale, som er hastigt voksende, og der fremkommer årligt tusindvis af oldsager, ofte fundet af frivillige med metaldetektorer. Dette fundmateriale er meget problematisk, fordi det er så stort og der mangler så mange oplysninger om det: det er løstrevet fra dets oprindelige arkæologiske kontekst og findes

”løst” i pløjelaget. Et relevant, og praksisforankret, udviklingsprojekt kunne arbejde med, hvordan man kan lave en hensigtsmæssig datamodel (måske endda big datamodel), der kan medtage og analysere så mange oplysninger som muligt ud fra dette mangelfulde kildemateriale? Det er ikke et projekt, der nødvendigvis siger noget konkret om menneskene fra gamle dage. Men dét at udvikle en ny metode, der kan vriste brugbare data fra et omfattende og problemfyldt kildemateriale, vil være en gevinst for faget og de museer, der oversvømmes af detektorfundene, og dermed også samfundet.

Det kunne også være projekter, der relaterer sig til forholdet mellem anlægsarbejder, skovrejsning, landbrug og arkæologiske lokaliteter. Det vil have stor relevans, når beslutninger om *in situ*-bevaring eksempelvis skal træffes. Beslutninger kunne træffes på et mere oplyst grundlag, hvor faglige argumenter for eller imod udgravning kunne veje tungere i forhold til fx økonomiske interesser.

Eller hvad med projekter, der løser konkrete og praktiske udfordringer i felten, eller som fremtidssikrer arkæologiske data? Udvikling inkluderer således metodeudvikling såvel som løsning af mere praktiske problemer.

Jeg er selv ofte blevet mødt med spørgsmålet: ”Jamen, hvad siger det om samfundet?”, hvis jeg har haft nogle fikse projektideer. Og det er også et ekstremt relevant spørgsmål for arkæologien, men det bør bare ikke være den bærende idé for al arkæologisk forskning. Der er andre vinkler, hvorfra arkæologisk forskning, og ikke mindst arkæologisk praksis og virkelighed, kan anskues.

Money talks?

I tillæg til dette er der også hele problematikken om forskningsfinansiering. I stedet for at humanistiske projekter, næsten pr. automatik, indsendes til Danmarks Frie Forskningsfond (tidligere Det Frie Forskningsråd) eller Carlsbergfondet, kunne man, eksempelvis med udviklingsbaserede ph.d.-projekter søge alternative finansieringskilder. Som det fremgik af sidste nummer af Arkæologisk Forum, havde Vivi Lena Andersen gode erfaringer med erhvervs-ph.d.-modellen, fordi hendes projekt i meget høj grad var anvendelsesorienteret. Anvendelsesorienteringen og praksisforankringen åbner for nye muligheder for finansiering. Så snart man står

med projekter, der kan løse praktiske problemer i forbindelse med antikvarisk arbejde, rådgivning eller udstillingsvirksomhed bliver det mere relevant – og måske ligefrem attraktivt – for kommuner, statslige institutioner eller private firmaer at deltage i finansieringen.

Er udviklingsarbejde så forskning, der er købt og betalt, og vil det ske på bekostning af arkæologisk grundforskning? Nej, men udviklingsarbejde er forskning, der kan udspringe på ”bestilling”, i de tilfælde, hvor der er behov for at få løst afgrænsede og praksisrelaterede problemer. Og det er vel ikke så ringe, hvis det kan betyde mere forskning til arkæologerne og til faget? Hvordan forskningen bedrives i forhold til teori, metode og resultater – selve den forskningsetiske kerne – er selvfølgelig ikke ”på bestilling”. Hvilket den heller ikke er, når udvikling og de andre typer forskning bedrives inden for andre fag.

Det er klart, at udviklingsbaseret forskning ikke skal ske på bekostning af grundforskning. De to typer forskning er rettet mod meget forskellige mål, aftagere og finansieringskilder, og dermed er de ikke oplagte konkurrenter.

Afslutning

Den forskning og produktion af viden, der forekommer inden for udviklingsområdet, er problemorienteret, fokuseret på sammenhæng, ofte tværfaglig og forekommer uden for universiteterne. Det er således i høj grad den form for vidensproduktion, som arkæologi er tæt forbundet med, men som vi ikke har tradition for at være bevidste om eller bruge strategisk.

Formålet med dette indlæg er ikke at provokere et forskningsmiljø med lange traditioner og høj kvalitet. Men derimod at påpege, at vi til tider har mindre god sammenhæng mellem de faglige forskningstraditioner og den virkelighed, vi uddanner til og færdes i efter endt uddannelse. Udvikling skal ikke erstatte grundforskning. Men vi får bedre muligheder for at målrette supplerende projekter, der løser problemer i praksis, hvis vi er bevidste om forskellen mellem grundforskning og udvikling. Dermed kan vi sikre relevans for praksis – og vi kan arbejde mere strategisk med at formulere, kvalificere og finansiere den type af projekter.

Litteratur

Andersen, V.L. 2017

Forskning til salg?

Arkæologisk Forum, nr. 36, s. 32-37.

EVA 2017

Forskning og udvikling på professionshøjskolerne som vej til uddannelseskvalitet.

Danmarks Evalueringsinstitut.

FAK 2917

<http://www.fak.dk/forskning/institutter/IMK/Pages/default.aspx>

Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. & Trow, M. 1994

The New Production of Knowledge – the dynamics of science and research in contemporary societies.

Sage.

Scott, P. & Gibbons, M. 2001

Rethinking science: knowledge in an age of uncertainty.

Polity Press.

Slottved, E. 2017

Anvendt forskning

i *Den Store Danske*, Gyldendal. Hentet 31. juli 2017 fra

<http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=38944>

UFM 2017a

<https://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/internationalisering/internationalt-samarbejde-om-uddannelse/oced>

UFM 2017b

<http://ufm.dk/forskning-og-innovation/statistik-og-analyser/hvad-er-forskning-innovation-og-udvikling>

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:

Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:

redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.

Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:

Mette Palm (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Bo Jensen
Anna Beck
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützu Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris
Marie Lenander

Udgiver:

Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:

eSCAPE 2017 Øm Kloster bygget i papkasser.
Foto: © Lars Clement, Businessfilm.

Tryk og oplag:

Museum Vestsjælland trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:

maj og november

Abonnement og løssalg private:

175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Nr. 37
2017
Arkæologisk Forum